

CURS ACADÈMIC: 2004 – 2005
ENSENYAMENT: DRET

ASSIGNATURA: DRET MATRIMONIAL

PROFESSOR/A: JOSEP M. MARTINELL GISPERT-SAÚCH

CURS: QUART

CRÈDITS: 6

**TIPUS: OPTATIVA/
LLIURE ELECCIÓ**

1. OBJECTIUS

1. Donar a conèixer de manera sistemàtica i interdisciplinària (evolució històrica, implicacions de dret internacional, drets i principis constitucionals, dret eclesiàstic de l'Estat, dret religiós, dret civil, dret processal, dret registral, etc.) la regulació jurídica del matrimoni, la juridificació de la vida en parella i les relacions jurídiques derivades en el marc del dret de família.
2. Donar a conèixer l'origen i l'evolució de la institució matrimonial, l'estat actual de la qüestió i les perspectives de futur.
3. Examinar els condicionaments metodològics i sistemàtics que regeixen en la matèria i fer-ne una anàlisi crítica.
4. Fer una anàlisi de la crisi de la institució en relació als nous models de família i nuclis familiars alternatius.
5. Estudiar i sotmetre a revisió els remeis jurídics, substantius i processals, davant la crisi de la parella.
6. Considerar les diferències entre els principis jurídics dogmàtics, la seva aplicació pràctica i les realitats socials.
7. Procurar iniciar a l'estudiant en el dret comparat sobre la matèria, tot i que l'àmbit essencial de l'estudi és el dret espanyol. Aquest estudi inclou nocions generals sobre el dret matrimonial canònic, tot i que el seu estudi específic es reserva per a la assignatura optativa de "dret canònic".

2. CONTINGUTS

I. INTRODUCCIÓ

- Tema 1. Juridificació de la vida en parella
- Tema 2. Matrimoni i dret
- Tema 3. Evolució del dret matrimonial

II. EL SISTEMA MATRIMONIAL

- Tema 4. Els sistemes matrimonials
- Tema 5. Precedents del sistema matrimonial espanyol
- Tema 6. El sistema matrimonial espanyol

III. PREPARACIÓ DEL MATRIMONI

Tema 7. La promesa de matrimoni

Tema 8. L'expedient matrimonial

IV. CAPACITAT, CONSENTIMENT I FORMA

Tema 9. Impediments i incapacitat

Tema 10. El consentiment matrimonial

Tema 11. Forma de celebració

V. SITUACIONS CRÍTIQUES I FINALS

Tema 12. Crisi conjugal i remeis jurídics

Tema 13. Separació conjugal

Tema 14. Extinció, dissolució i divorci

Tema 15. Efectes i mesures

Tema 16. Mesures provisionals

VI. UNIONS ESTABLES DE PARELLA

Tema 17. Unions de fet

VII. PROCESSOS MATRIMONIALS

Tema 18. Processos matrimonials

3. PROGRAMA

I. INTRODUCCIÓ

Tema 1. Juridificació de la vida en parella

I. Matrimoni i unions de fet

II. Principi personalista

III. Heterosexualitat: concepte i crisi

IV. Tendències actuals sobre la juridificació de les relacions de parella

V. La tutela jurídica al marc de la unió europea

VI. La tutela jurídica constitucional a Espanya

VII. Matrimoni, unions de fet i dret de família

Tema 2. Matrimoni i dret

I. Dimensions del matrimoni

II. Estructura jurídica i realitat social del matrimoni

III. Matrimoni, dret públic i dret privat

IV. Autonomia privada

V. Tutela jurídica especial

VI. El matrimoni putatiu

Tema 3. Evolució del dret matrimonial

I. El matrimoni romà

II. Origen de la competència eclesiàstica i formació del dret matrimonial canònic

III. Puntualitzacions tridentines

IV. El procés de secularització

V. El dret matrimonial actualment

VI. El matrimoni civil davant del dret canònic

VII. El matrimoni religiós davant del dret civil: els sistemes matrimonials

VIII. Nuclis familiars alternatius: família proteïforme

II. EL SISTEMA MATRIMONIAL

Tema 4. Els sistemes matrimonials

- I. Nocions generals
- II. El dret a celebrar ritus matrimonials
  1. El matrimoni civil
  2. El matrimoni religiós
  3. El matrimoni ètnic
- III. Tipus de matrimoni religiós: el seu reconeixement civil
- IV. Tècniques de connexió entre celebració religiosa i jurisdicció civil
- V. Sistemes matrimonials unitaris i mixtes

Tema 5. Precedents del sistema matrimonial espanyol

- I. El matrimoni civil obligatori a Espanya
  1. La llei de matrimoni civil de 1870
  2. La legislació matrimonial de la II República
- II. El sistema matrimonial confessional
  1. La Constitució de 1876 i el sistema originari del Codi civil
  2. El sistema matrimonial en el règim franquista
  3. La crisi del sistema confessional

Tema 6. El sistema matrimonial espanyol

- I. El sistema matrimonial i la Constitució
- II. Incidència civil del matrimoni religiós en el sistema vigent
  1. Nocions generals
  2. Eficàcia civil del matrimoni en forma canònica
    - a) Acord concordatari sobre Assumptes Jurídics i legislació civil
    - b) Celebració i eficàcia civil
    - c) Resolucions eclesiàstiques i eficàcia civil
    - d) Mesures
  3. Eficàcia civil del matrimoni en altres formes religioses
    - a) Els Acords de cooperació amb les confessions minoritàries
    - b) Celebració i eficàcia civil
    - c) Regulació especial del matrimoni en forma islàmica
- III. Disfuncions del sistema matrimonial
  1. Eficàcia civil de la celebració i inscripció
  2. Control dels requisits civils
  3. La qüestió de l'expedient matrimonial civil
  4. Diferents solucions sobre el caràcter optatiu de l'eficàcia civil de la celebració
  5. Disfuncions derivades de l'eficàcia civil de resolucions eclesiàstiques

III. PREPARACIÓ DEL MATRIMONI

Tema 7. La promesa de matrimoni

- I. Concepte
- II. Precedents històrics canònics i civils
- III. La promesa de matrimoni en el Codi civil

Tema 8. L'expedient matrimonial

- I. Concepte i funcions
- II. Precedents. Especial referència a l'expedient matrimonial canònic
- III. Expedient matrimonial civil
  1. Tramitació
  2. Control d'inexistència de impediments
  3. Control d'inexistència d'altres causes legals de nul·litat
  4. Especial referència al fenomen immigratori i al matrimoni en frau de llei
  5. Culminació de l'expedient i impugnació

IV. CAPACITAT, CONSENTIMENT I FORMA

Tema 9. Impediments i incapacitat

- I. Les limitacions del "*ius connubii*"
  1. Nocions generals
  2. Impediments: concepte i classes
  3. Impediments i manca de capacitat psíquica
  4. Altres limitacions
- II. Naturalesa jurídica dels impediments
- III. Evolució legislativa
- IV. Establiment, cessament i dispensa
- I. Impediments civils
  1. Edat
  2. Vincle
  3. Consanguinitat
  4. Adopció
  5. Conjugicidi
- II. Nocions generals sobre els impediments canònics
  1. Matrimoni mixt
  2. Impediments per raó d'incapacitat física
  3. Impediments per raó d'incompatibilitat jurídica
  4. Impediments per raó de delictes
  5. Impediments per raó de parentiu

Tema 10. El consentiment matrimonial

- I. Nocions generals
  1. Indispensabilitat i suficiència radical del consentiment
  2. Contingut del consentiment
  3. Emissió del consentiment
  4. El consentiment matrimonial des de les perspectives canònica i civil
- II. Sistematització de les anomalies del consentiment
- III. Patologia jurídica del consentiment
  1. Aptitud psíquica per a consentir
    - a) Nocions generals canònica i civils i supòsits contemplats
    - b) Tractament en el dret civil espanyol
  2. Matrimoni "*sense consentiment*"
    - a) Nocions general canònica i civil i supòsits que comprèn
    - b) Interpretació de la norma civil
  3. Vici de la voluntat
    - a) Nocions general canònica i civil i supòsits que comprèn
    - b) Tractament legal en el dret civil
  4. El matrimoni condicionat
    - a) Nocions general canònica i civil
    - b) Tractament legal en el dret civil

Tema 11. Forma de celebració

- I. Forma d'emissió i forma de recepció
- II. Evolució històrica
- III. Significat i funció substancial de la forma
- IV. La regulació de la forma de matrimoni
  1. Nocions generals canònica i civil
  2. La subsanació automàtica de determinats defectes formals ("suplència de jurisdicció")
  3. Forma ordinària
    - a) Aspectes substancials
    - b) Modalitats especials
  4. Forma de celebració en supòsits de perill de mort
  5. Nul·litat per defecte o vici de forma

V. SITUACIONS CRÍTiques I FINALS

Tema 12. Crisi conjugal i remeis jurídics

- I. Consideracions generals
- II. Reconstrucció del matrimoni
  1. La convalidació
    - a) Nocions generals canònica i civil
    - b) La convalidació en el dret civil: modalitats, requisits i efectes
  2. La reconciliació
- III. Desvinculació
  1. Nocions generals
  2. El mutu acord: concepte, àmbit d'aplicació mediació familiar
  3. La desvinculació contenciosa: concepte i àmbit d'aplicació
  4. Els remeis "desvinculants": separació, divorci, nul·litat i altres remeis
  5. L'extinció natural del matrimoni: la mort

Tema 13. Separació conjugal

- I. Concepte
- II. Antecedents, pressupòsits constitucionals i referències comparades
- III. Exclusivitat de la jurisdicció estatal en el marc del sistema matrimonial
- IV. Separació de fet, separació judicial i separació provisional
- V. Separació judicial de mutu acord i per causa legal
- VI. Postures revisionistes

Tema 14. Extinció, dissolució i divorci

- I. Nocions generals
- II. La mort: coincidència substancial entre les nocions civil i canònica
- III. La declaració de mort en el dret civil
  1. Concepte, requisits i efectes
  2. Distinció respecte de la mort presumpta en el dret canònic
- IV. El divorci: concepte, antecedents, pressupòsits constitucionals, referències comparades, causes i modalitats
- V. Reconeixement a Espanya de sentències extraguères de dissolució
- VI. Eficàcia civil de la dissolució pontifícia "*super rato*"

Tema 15. Efectes i mesures

- I. Efectes primaris i efectes secundaris
- II. Efectes comuns i efectes propis
  1. En el Codi civil
  2. En el Codi de família
- III. Dret dispositiu i ordre públic
- IV. Efectes personals pel que fa als fills
- V. Habitatge familiar i aixovar
- VI. Aliments i càrregues del matrimoni
- VII. Pensió per desequilibri (compensatòria)
- VIII. La indemnització com a efecte o mesura de la nul·litat
- IX. Compensacions econòmiques en els règims de separació de béns
- X. La dissolució del règim econòmic com a efecte automàtic
- XI. Liquidació del règim econòmic
- XII. La divisió dels béns en proindivís
- XIII. Modificació de mesures

Tema 16. Mesures provisionals

- I. Concepte
- II. Automàtiques
- III. Prèvies
- IV. Simultànies

VI. UNIONS ESTABLES DE PARELLA

Tema 17. Unions de fet

- I. Concepte
- II. Tractaments jurídics
  1. Tractament legal fragmentari
  2. La jurisprudència
  3. Regulació orgànica
- III. La llei d'unions estables de parella
  1. Problemes de constitucionalitat
  2. Unions heterosexuales i homosexuals
  3. Contingut de la llei
  4. Posició jurídica de les unions estables no emparades per la llei

VII. PROCESSOS MATRIMONIALS

Tema 18. Processos matrimonials

- I. Nocions generals
- II. Jurisdicció i competència
- III. Mesures provisionals
  1. Prèvies
  2. Simultànies
- IV. Procediment contradictori (separació i divorci contenciosos; nul·litat)
- V. Procediment de separació i de divorci basat en el mutu acord
- VI. Liquidació del règim econòmic
- VII.- Execució de sentències
- VIII. Determinació i modificació de mesures
  1. Procediment contradictori
  2. Procediment basat en el mutu acord
  3. Mesures no reglades
- IX. Eficàcia civil de resolucions eclesiàstiques
- X. Mesures en el supòsit de filiació no matrimonial: procediments aplicables
- XI. Reclamacions entre convivents: procediment aplicable
- XII. Impugnació de resolucions administratives sobre menors
- XIII. Nocions generals sobre els processos canònics: competència; procés de nul·litat ordinari; procés de nul·litat documental; dissolució pontifícia "super rato"; declaració de mort presumpta

4. MATERIALS DE L'ASSIGNATURA

Igual apartat 5.

5. BIBLIOGRAFIA

Bibliografia bàsica

- Víctor REINA i Josep M. MARTINELL, *Curso de Derecho matrimonial*, Madrid, 1995.
Dionisio LLAMAZARES FERNÁNDEZ, *Derecho matrimonial*, Madrid, 2000.
Dionisio LLAMAZARES FERNÁNDEZ, *El sistema matrimonial español: matrimonio civil, matrimonio religioso y matrimonio de hecho*, Madrid, 1995.
Mariano LÓPEZ ALARCÓN i Rafael NAVARRO-VALLS, *Curso de Derecho matrimonial Canónico y Concordado*, Madrid, 2001. A.D.
VV. AA. *Derecho Eclesiástico del Estado Español*, Ed. EUNSA, Navarra, 1998.
José Antonio SOUTO PAZ, *Derecho matrimonial*, Segunda edición, Barcelona, 2002.
Ana FERNÁNDEZ-CORONADO GONZÁLEZ, *El proceso de secularización del matrimonio*, Madrid 2004.

María Jesús GUTIÉRREZ DEL MORAL, *El matrimonio en los estados de la Unión Europea y la eficacia civil del matrimonio religioso*, Barcelona 2003.

Bibliografia complementària

Es donarà a classe.

Legislació

Tractats internacionals sobre la matèria. Constitució. Acords concordataris i de cooperació entre l'Estat espanyol i l'Església catòlica i amb altres confessions religioses (evangèlica, islàmica i israelita). Codi civil. Codi de família. Codi de dret canònic. Llei d'Enjudiciament civil. Legislació del registre civil. Compendi de legislació Eclesiàstica de l'Estat (Editorials Aranzadi, o Civitas).

Pràctiques

És previst fer deu sessions de pràctiques. La redacció dels supòsits de fet i els respectius qüestionaris seran lliurats a cada sessió.

Comentari de sentències

Seràn comentades diverses sentències de dret matrimonial. A tall d'exemple: STS Sala 1, 08.03.2001 (El Derecho, marginal 2001/2286), sobre eficàcia civil de sentència de nul·litat). STS Sala 1, 23.11.1995 (El Derecho, marginal 1995/6366), sobre eficàcia civil de dissolució canònica del matrimoni rat i no consumat. S. Aud. Prov. València, secció 8, 18.01.1999 (El Derecho, marginal 1999/2816), sobre dissolubilitat civil del matrimoni religiós. STC, Sala 2, 13.01.1997 (El Derecho, marginal 1997/5), sobre superposició de sancions judicials (divorci i nul·litat). STC Sala 2, 14.09.1999 (El Derecho, marginal 1999/23570), sobre oposició a l'eficàcia civil de resolució canònica. STS, Sala 1 (El Derecho, marginal 2002/23843), sobre el requisit de la no rebel·lia, en relació a l'eficàcia civil de resolucions eclesiàstiques. S. Aud. Prov. Madrid, secció 22, 12.03.2002 (El Derecho, marginal 2002/19432), sobre moment de la dissolució del règim econòmic en casos d'eficàcia civil de resolucions eclesiàstiques. STS, Sala 1, 05.03.2001 (El Derecho, marginal 2001/1350), sobre manteniment dels efectes (mesures) del divorci després de l'eficàcia civil de la nul·litat.

Dossier

De cada estudiant es farà un dossier de les proves d'avaluació, de les pràctiques, de les qualificacions i de les incidències del curs, a les que tindrà accés l'estudiant, en hores de tutoria o concertades, sempre en règim de confidencialitat.

6. AVALUACIÓ

Avaluació continuada

És prevista, si és possible, una avaluació continuada del curs, per tal que sigui possible d'aprovar-lo sense menester l'examen final. Els controls parcials, les pràctiques i la participació a classe constituïran, sense perjudici de tenir en compte d'altres possibles activitats, la base de l'avaluació que permet alliberar la matèria totalment, o, si escau, parcialment (sense reserva per altres convocatòries).

Examen final

També hi haurà examen final per a qui no hagi optat per l'avaluació continuada, per a qui no hagi superat el curs mitjançant aquesta avaluació i per a qui desitgi millorar la nota de curs. Aquest examen serà escrit, de tota la matèria, o de la no alliberada, o de la matèria que es determini en cada cas per a millorar la nota de curs.

Controls

Hi haurà successius controls al llarg del curs (en principi, quatre), sobre matèria explicada, que podran consistir en preguntes convencionals o proves test.

Pràctiques

Són part complementària però important del sistema d'avaluació. La presentació haurà de ser individual, i per escrit. Es tindrà en compte l'assistència i la participació en el debat i en la resolució del cas.

Qualificacions

0 a 4,9; suspens; 5 a 6,9: aprovat; 7 a 8,9: notable; 9 a 10: excel·lent; i excel·lent amb M.H.